CAPÍTOL 10

EL RETAULE DEL MESTRE JAUME RUBIÓ

Abans d'entrar de ple en la identitat de l'autor, descripció del retaule, any en què fou construït, etc. em fa l'efecte que és de gran interès conèixer unes dades històriques prèvies.

Se sap que l'any 1574, en el centre del retaule de l'altar major de l'antiga església parroquial (avui recordada en l'Església Vella del Castell) hi havia una imatge de Sant Vicenç, el seu patró.[1]

És ben segur que aquest retaule, com tot el que es va poder aprofitar, fou traslladat a la nova Església Parroquial, és a dir, l'actual, però en tan mal estat de conservació que, en la Visita Pastoral de 1607, el bisbe Rafael de Rovirola ordenà «que en el plaç d'un any facen de nou el retaule de l'Altar Major attes que lo que hi ha es indesent».[2] Malgrat que consti que el retaule és daurat i amb una imatge de Sant Vicenç al mig,[3] l'any 1608, i en ocasió d'una nova Visita Pastoral, es manà «als obrers de dita Iglesia que dins sis mesos fassen un secrari».[4]

Crec que aquestes dades justifiquen prou la decisió de construir de bell nou un altre retaule esculturat per a la nova església parroquial de Castellbisbal dedicada des d'antic a sant Vicenç, diaca i màrtir.

Un bon estudiós, César Martinell, arquitecte i historiador de l'art, gran entès en el barroc català i bon amic de la família del qui subscriu, afirma que el retaule de Castellbisbal «és el primer gran retaule que coneixem completament resolt amb escultura, sense els grans quadres pintats, usuals en aquella època. La composició artística és la usual de l'època, amb els cinc cossos verticals en disposició poligonal, per tal d'adaptar-se a l'absis del temple».[5]

I l'enyorat amic Josep Torras i Escayol, estimat i admirat pels seus quadres de pintura, per l'enginy i gràcia dels seus pessebres i per l'encert de

[1] A.D.B. *V.P.*, vol 44, foli 121.
[2] A.D.B. *V.P.*, vol 63, foli 232.
[3] A.D.B. *V.P.*, vol 64, foli 53.
[4] A.D.B. *V.P.*, vol 64, foli 158.
[5] C. MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, Barcelona 1959, vol. X, pàg. 66.

El sagrari del retaule.

les seves poesies, escrivia: «Al mig del retaule, i a l'abast del celebrant, resplendia l'or d'un monumental sagrari, tan magestuós i ric en detalls, que en certa ocasió que el genial artista Enric Borràs vingué a visitar-lo, després d'inspeccionar-lo per tots quatre costats, va manifestar admirat: "Els pobles, més o menys tots són per un igual, però el vostre, amb la magnificència d'aquest sagrari, cregueu que em deixa extasiat i sorprès"».[6]

Igualment destacava en aquest retaule la imatge de fusta del patró Sant Vicenç. A més, hi havia les imatges de St. Esteve, St. Pau, St. Joan, St. Llorenç, St. Jaume *el Major*, St. Pere, la Puríssima i el Sant Crist. En voler esbrinar, tan àmpliament com fos possible, la identitat de l'autor d'aquest admirat i admirable retaule, vaig trobar que Cèsar Martinell diu:

«El retaule de Castellbisbal l'executà l'escultor de Cervera Claudi Perret, juntament amb el fuster Joan Estrada, els quals es convingueren davant del notari Joan Vicenç de Barcelona, el 7 de març de 1609 a fer aquesta obra».[7]

Ja estava satisfet i convençut: sabia el que m'interessava i de la mà de tan prestigiós erudit. Però vet aquí que la cosa es complicà, i molt!

Efectivament, repassant i consultant el valuós —encara que reduït— Arxiu Parroquial de Castellbisbal, vaig fer la troballa d'un document interessantíssim respecte a aquesta qüestió.

Es tracta d'un nou contracte, fet el «dia primer de febrer de 1610, en la vila de Martorell, bisbat de Barcelona». Penso que es poden avançar alguns punts del document. Per exemple:

- El retaule el faria el mestre Jaume Rubió, de Moià.
- S'havia de construir a Martorell i ser més tard transportat i muntat a la nostra parròquia.
- Es faria amb fusta d'àlber i de xiprer.
- La pedra del sòcol seria de Can Campanyà, com ho havia estat ja la del temple que l'hostatjaria. Encara en són un exemple els quatre atlants de la porta exterior.
- També és interessant remarcar que l'altar —i el sagrari col·locat sobre— originalment estava separat del retaule, de manera que es podia

[6] J. Torras i Escayol, *Del meu poble, mig segle de records, 1915-1965*. Terrassa 1973, pàg. 12.
[7] C. Martinell, *Arquitectura...*, vol X, pàg. 66.

donar la volta a l'altar. I així fou fins l'octubre de 1866 quan, per ampliar el presbiteri, es retirà l'altar i es col·locà tocant al retaule.

– També cal fer notar que s'estipulava en cinc anys el temps per a construir-lo i acabar-lo totalment (?).

– Finalment, el cost del retaule: «1.225 lliuras, moneda barcelonesa».

El contracte del retaule

El contracte es signava a Martorell el 25 d'abril de 1610 i es ratificava a la vila de Moià el 29 de maig de 1611, encara que no s'enllestiria definitivament fins el 26 d'octubre de 1617.

«Dia primer de febrer de 1610, en la vila de Martorell, bisbat de Barcelona.

»En nom de Nostre Senyor Déu Jesucrist fill de la humil i gloriosa Verge Maria mare sua. Amén.»

«De sobre la fabrica del retaule major de la iglesia parroquial de St. Vicens de Castellbisbal, bisbat de Barcelona. Presens los honorables Pere Pedrol i Antich Albareda del Camí, pagesos de dit terme de Castellbisbal, sindics i procuradors per les coses devall escrites i altres llegitimament constituïts i ordenats per la Universitat i singulars de dita parroquia i terme de Castellbisbal, conforme de dits sindicat i procura consta amb acte rebut i testificat en la dita parroquia de Castellbisbal a 9 de juny proxim passat en poder de Pere Vicens, notari public de la vila de Martorell infrascrit de una part, e mestre Rubió, arquitecte e imaginaire de la vila de Moyá, bisbat de Vic, de part altra, son estat fets, pactats, concordats, fermats i jurats los capitols, pactes, concordia i avinensa seguents:

»Primerament volen los dits sindics i es pactat que dit mestre Jaume Rubió faci i fabriqui de dit retaule major de la iglesia parroquial de Sant Vicens de Castellbisbal conforme la traça per dit mestre Rubió als dits sindics donada la qual traça i planta de dita fabrica está firmada de ma propia de dit Pere Pedrol i per no saber escriure dit Antich Albareda i de voluntat sua de ma propia de Pere Vicens, notari devall escrit, la qual obra, fábrica i retaule volen dits sindics en dit nom sia mirada i judicada per mestres experts en lo art de escultura i arquitectura e no res menys faci dit mestre Rubió les coses devall notades en la present acta per adorn de dita obra i retaule.

»Item dit mestre Jaume Rubió se obliga en fer dita obra a sos gastos i despeses dins de la vila de Martorell, la qual obra ha de fer de fusta de alber i de xiprer».

«Item es pactat que sempre i quan dits sindics hagin de comprar fusta per l'obra i fabrica de dit retaule demanaran a dit mestre Rubió per a mirar la dita fusta si será bona i convenient per a dita obra o per a donar les mides hi hagi d'anar mestre Rubió amb tal i emperó que los dits síndics de dita universitat i parròquia li hagin de fer la despesa i pagar-li lo lloguer de la cabalgadura i no altra cosa ni hagin d'esmenar cosa alguna per los dies que vagará per dit respecte».

«Item dit mestre Rubió ha de fer la peanya de dita obra de pedra de

casa d'en Campenyá de dita parroquia de l'alçada i proporció está traçada en dita traça i la pedra que sia necessària per a l'obra de dita peanya dits síndics en dit nom prometen i se obliguen en fer-la arrancar i a portar a peu d'obra amb tal que lo dit mestre Rubió hagi de donar les mides de dites pedres i mirar quals seran bones fent-li dits síndics universitat i parròquia la dispesa per dit efecte d'anar a donar les mides i mirar dita pedra i no altrament».

«Item se obliga dit mestre Rubió fer en dita peanya de pedra per adorn de dita obra unes termes de mig relleu que caiguin pendicularment en dret de les columnes i que al perfil de dites termes vinga a carregar la base del pedestal de fusta i que dits pedestals carreguin en lo ferm de la paret de dita peanya i que les carteles estan traçades en la peanya de dita traça no s'hagin de fer per causa que unes serien demasiat les termes i seria treure-les de proporció sinó que les testes de les termes vinguin a topar amb la cornisa de pedra i que dits síndics hagin de donar tota l'argamassa será necessària per a dita peanya a peu d'obra i que en dita peanya en lo quadro del mig hagi de fer mestre Rubió un portal per a passar detras del retaule la qual portal ha de servir per la sagristia conforme apar en la planta de dita traça».

«Item ha de fer lo pedestal de dit retaule de fusta d'alber i aquell estigui amb ses mides i proporció conforme lo art de arquitectura i com apar en dita traça i que en dit pedestal hagi de fer quatre histories de mig relleu de la Passió de Jesucrist, ço es, la historia de la oració de l'Hort, la historia de l'Assotament, la historia de la coronació i la historia de portar la creu».

«Item sobre dit pedestal de fusta han de carregar sis columnes corinties amb sos tercios entallats i capitells corintios d'aquelles han d'estar amb sos tercios i disminucions conforme a l'art de arquitectura i estriades del reves al capitell com apar en dita traça».

«Item tras de estas columnas se hagin de fer unes pilastres com apar en dita traça amb sos capitells i bases corinties i que endites pilastres se faci un roquelat amb una motllura en los costats».

«Item tras de dites columnes se hagi de fer la alquitrana frisa i cornisa corintia com apar en dita traça amb la proporció i medides que la requereix i la frisa entallada i la cornisa amb ses carteles o canes conforme manda lo art».

«Item que en la instancia del mig de la primera andana i participant de la segona conforme apar en dita traça se hagi de fer una pastera o nitxo de la medida i proporció posa en dita traça i aquella se hagi de fer amb sos capitells i carteles i jambas e emportas i serafins i cornisa i frontispici i de sobre del frontispici dos profetas per remato de dita pastera conforme en dita traça esta traçat i dins de dita pastera se hagi de fer un Sant Vicens de bulto que es lo cap de l'altar de medida per la manco de proporció natural».

«Item que entre les dos columnes de dita andana que estan en los extrems se hagin de fer dos nitxos a cada costat dels quals se hagin de fer inscripció amb un resalt que trau del friso amb un front espai per remato

i que dits nitxos se hagin de fer amb ses jambes comportes com en dita traça está traçat i dins de cada nitxo se hagi de fer una figura de bulto de la medida que porten dits nitxos i les dites figures seran los dits sindics i parroquia (qui) designaran no obstant que en dita endana estan dibuixats St. Pere i St. Jaume, St. Pau i St. Joan Baptista».

«Item que los dos quadros grans (que) son en dita endana se han de fer de mig relleu de la historia de Sant Vicens los quals dits sindics o parroquia voldran».

«Item que de sobre de la cornisa principal se hagin de fer uns socols de la alçada i medida está traçat en dita traça los quals se fan perque la volada de la cornisa no ocupi la vista dels tercios de les columne».

«Item en dits socols que es la segona endana de les columnes hagin de carregar sis columnes corinties amb sos terços entallats i capitells corintis i estriades com apar en dita traça i tras de dites columnes se hagin de fer unes pilastres amb sos capitells corintis com també apar en dita traça».

«Item que en dita endana se hagin de fer dos nitxos un a cada banda sobre dels quals resta un quadro a on se ha de fer una mitja figura de cada quadro de mig relleu conforme está dibuixat en dita traça St. Ramon i dits nitxos se han de fer amb sos esipites (?) i carteles resalt i frontispici per remato a jambas emportas com apar en dita traça i que dins cada nitxo se hagi de fer una figura de bulto del St. que dits sindics i parroquia voldran com en dita traça está dibuixat St. Llorens i St. Quintí».

«Item com los dos quadros grans son en dita endana se hagin de fer de mig relleu de les histories de St. Vicens».

«Item que de sobre de la cornisa de la segona endana se hagin de fer uns socols de l'alçada i medida estan en dita traça i que sobre dits socols que es la tercera endana de columnes hagin de carregar quatre columnes amb sos terços entallats i capitells corintis i estriades i tras de dites columnes hagin de fer unes pilastres antallat i de sobre dites columnes i pilastres se hagi de fer alquitrana, friso i cornisa i lo friso entallat com apar en dita traça».

«Item que en lo quadro del mig de dita endana se hagi de fer una pastera o nitxo dins de la qual se hagi de fer una Ntra. Sra. de bulto o lo St. que dits sindics o parroquia voldran».

«Item que en dita endana hagi de fer los dos quadros de mig relleu de les histories de St.Vicens».

«Item en los extrems de dita endana se hagin de fer los rematos ço es cartelas, quadros i compartiments i municions i piramides com apar en dita traça».

«Item que de sobre de la cornisa de la tercera endana carregant en las dos columnas del mig se han de fer uns socols de la medida que estan en la traça de sobre dels quals han de carregar dos columnas compostes amb los terços entallats i capitells corintis i estriades i tras de dites columnes i pilastres ha de fer una cornisa i frontispici exprés i raso per remato conforme apar en dita traça».

«Item que en lo mig entre ditas columnas hagi de fer una pastera qua-

drada en la qual ha de haver un Cristo crucificat de bulto de la medida portará la pastera».

«Item que en los estrems de dita endana se han de fer los remates i piramides conforme estan traçats de dita traça».

«Item hagi de fer lo Sagrari de dit retaule amb totes ses columnas corinties i cornises i figures, i en la porta del mig una resurrecció conforme apar en la mostra i planta de dit sagrari, i dit sagrari se ha de assentarse sobre de lo altar estant lluny del retaule que's pugui rodar i per açó ha de fer tan ben fet per darrera com per devant com apar en la planta i retaule del sagrari».

«Item volen dits síndics que lo dit retaule vagi seguint lo oroano (?) conforme la planta donada per mestre Rubió i aquella es estada mirada per mestres experts i perits».

«Item que tant lo retaule com lo sagrari hagi de ser feina alegada i no aplicada».

«Item que dit retaule hagi de tenir la alçada de la esglesia i de proporció conforme es la planta i traça».

«Item es parlat que los dits síndics o parroquia hagin de donar a dit mestre Rubió tota la pedra arrencada i portada a peu d'obra i manobra per a dita peanya a llurs gastos com amb altre capitol está sudit».

«Item han de donar dits síndics a parroquia tota la fusta que será menester per dit retaule, sagrari, figures i ? relleus tant d'alber com de xiprer i aquella comprada i posada dins de la vila de Martorell a llur gasto i la dita fusta han de fer serrar a les mides necessaries també a gasto de dita parroquia i donar l'aigua cuit que será necessaria».

«Item quan la dita obra sia acabada dins la vila de Martorell los dits síndics i parroquia son obligats a portar-les sent llur gasto a la dita iglesia de St. Vicens de Castellbisbal amb exprés pacte que si amb lo port o per lo camí se gastara alguna cosa sia obligat dit mestre Rubió a tornar-la a adobar a sos gastos».

«Item se obliguen dits sindics en dit nom per lo assentar del retaule en dita iglesia donar tota la fusta que será necessaria per a les bastides i també per a entranar dit retaule i donar cordes d'espart corrioles que seran necessaries per a dit efecte i donar tots los claus que seran menester. Pera entranar dit retaule i també lo temps se estará en lo assentar de dita obra dits sindics i parroquia hagin de fer la dispesa a dit mestre Rubió i a dos fadrins i si será menester donar-li gent per ajudar a pujar les peces a son lloc i que també hagin de donar dits sindics i parroquia un mestre de cases per a fer forats i paredar los traços de dit retaule i si per trancó voldran baldes de ferro se hagin de fer a gastos de dita parroquia».

«Item es pactat que acabada la dita obra, si los dits sindics i parroquia voldran fer judicar dita obra si esta conforme la traça i obligacions dalt dites, la puguin fer judicar i que per dit efecte se hagin de elegir dos mestres experts en lo art de escultura i arquitectura un per part de dita parroquia i l'altre per part de dit mestre Rubió i en cas que dits dos mestres experts estiguessin en diferencies, les dites parts, ço es dita parroquia i dit

mestre Rubió puguin elegir un tercer que els avingui i si acas lo dit mestre Rubió haura faltat o deixat de fer les coses sobre dites que los experts que seran elegits li puguin llevar del preu que li donen de dita obra conforme lo tenor de la quantitat que li donen i que també per lo semblant si lo dit mestre Rubió faci coses de mes avant que no estava obligat fer en dita obra per adorn de aquella sien obligats dits sindics i parroquia a pagar lo que judicaran dos experts juntament amb dit tercer entés, empero declarat que sempre i quan dit mestre Rubió faci cosa que sigui de consideració i de molt gasto lo que ajustará i anyadirá per adorn de dita fábrica sia obligat dit mestre Rubió donar-ne part i raó a dits sindics o parroquia primer i abans de pasar avant».

«Item está pactat que lo dit mestre Rubió hagi de començar de fer dita obra des del dia de Carnestoltes primer vinent a un any primer vinent».

«Item que en haver començada dita obra per diada asenyalada los dits sindics que ara son o per temps seran, li hagin de donar i pagar tot lo que procedirá de la primera anyada del xexanta de dit terme lo qual se arrendará lo present any i lo preu de dit arrendament será ja caigut per la dita diada».

«Item los dits sindics en nom de dita universitat prometen donar i pagar a dit mestre Rubió lo preu dels arrendaments de dit xexante quiscun any en los terminis i diades que dits arrendaments cauran entés emperó amb expres pacte que de dits arrendaments se n'hagi de relievar primer tot lo cost de la fusta i pedra i altres gastos que se oferiran fer per dita fábrica i tot lo que restará sia i prengui dit mestre Rubió en descarrec del preu de dita fábrica anant emperó dit mestre Rubió continuant en dita i no altrament ni en altres maneres i assó quiscun any fins sia acabada dita fábrica».

«Item está pactat que dit mestre Rubió hagi de donar fi i acabament a dita obra i fabrica dins cinc anys comptadors des del dia que te obligacio de començar en avant i hagi de donar i doni les fermances a coneguda de dits sindics».

«Item los dits Pere Pedrol i Antich Albareda, sindics en dit nom i en nom de dita universitat i singulars de dita parroquia de Sant Vicens de Castellbisbal, de llur grat i recta ciencia convenen i en bona fe prometen donar i pagar a dit mestre Jaume Rubió per lo preu de dita obra y fabrica dotze centes i vint y cinc lliuras moneda barcelonesa pagadores com dalt está dit i si acás será que sent acabada dita obra i fábrica se restará a deure alguna quantitat de dit preu al dit mestre Rubió, tot alló que restará a cobrar dit mestre Rubió a compliment de dit preu hagi d'aguardar a cobrar dels preus i pagues que cauran dels arrendaments de dit xexanta en los anys immediatament seguents com dalt está dit fins a tant sia integrament pagat en lo que será sobrador e no res menys prometen dits sindics en nom de dita universitat al dit mestre Jaume Rubió que quiscun any li donaran i pagaran totes les quantitats que procediran a l'arrendament del dit xexanta del modo i manera que dalt está dit i no altrament fins a tant sia dit mestre Rubió sia integrament pagat en la dita quantitat de dotze centes vint-i-cinc e no res menys prometen dits sindics en dit nom al dit

mestre Rubió de refer-li tota la mes valor del que será de mes de dit preu conforme la traça i dalt está escrit del que se ajustará per adorn de dita fábrica conforme será judicat per los experts anomenadors ço es hu per part de dita universitat de Castellbisbal i altre per part de dit mestre Rubió i del tercer si acás convindrá ser menester lo qual volen dites parts sia anomenat per lo Il·lustre Procurador General de les presents Baronies de Castellví de Rosanes al dir i relació dels quals experts i tenen haver d'estar les dites parts, aixi dits síndics i universitat com dit mestre Jaume Rubió, e amb estos pactes i condicions i aquelles salves i no sens aquelles los dits sindics en dit nom i en nom de dita universitat donen la dita obra i fábrica a dit mestre Jaume Rubió totes les quals coses prometen los dits Pere Pedrol i Antich Albareda sindics i procuradors en dit nom en quant a la dita universitat de Castellbisbal se han d'atenir i complir, atendran i cumpliran sens dilació o accepció alguna amb solany de procurd. dins de la ciutat de Barcelona de cinc sous i fora d'aquella de vuit sous moneda barcs. ultra les quals prometen dits sindics en dit nom restituir i pagar totes les missions, danys o interessos i despeses e per. lo atenrer i complir tenir i servar dits sindics en dit nom i en nom de dita universitat de Castellbisbal ne obliguen al dit mestre Jaume Rubió tots i sengles emoluments, drets i rendes de dita universitat de Castellbisbal mobles, immobles haguts i per haver los bens emperó propis llurs per les dites coses no entenen obligar com en estes coses tracten negoci d'altri amb totes les renunciacions necessáries e amb mirament llargament e lo dit mestre Jaume Rubió present, llouant, ratificant i confirmant les coses sobre dites totes i sengles acepta la dita obra i fábrica del retaule de la iglesia parroquial de St. Vicens de Castellbisbal e i de la manera que damunt está capitulat de son grat i certa ciencia com e i en bona fe promet als dits Pere Pedrol i Antich Albareda, sindics i a dita universitat de Castellbisbal que dins cinc anys los quals començaran a correr del dia de Carnestoltes primer vinent a un any primer vinent fará la dita fábrica i obra de dit retaule major de Castellbisbal i aquell donará acabat dins cinc anys per lo preu de dotze centes vint-i-cinc lliures moneda barcelonesa no compreses en dit preu les millores que fará les quals li hagin de pagar com dalt está dit i capitulat e los demes pactes en la present acta i capitulació continguts en quan a ell fan atenre i complir, atendrá, observará i complirá sens delació o excepció alguna amb salari de procurador dins la ciutat de Barcelona de cinc sous i fora de Barcelona de vuit sous moneda barcelonesa ultra dels quals promet restituir i pagar tots los danys, missions i interessos i despeses que per dit efecte ne esdevindran fer-lo suportar en qualsevol manera sobre les quals vol i consent que los dits sindics en dit nom e en dita universitat de Castellbisbal ne sien creguts de llur sola i simple paraula ningun altre genero de procés demanat o requerit e per major tributio i seguretat de les dites coses ne ha donat per fermances i principals pagadors a Miquel Oriol pagès de la parroquia de St. Pere de Rubí, Jaume Sauleda ats. Arguelaguer, pagès del lloc de campanya del terme de St. Cugat del Vallès, Benet Casanoves de la parroquia terme de Sta. Eulalia del Papiol, Jaume Rovira, Joan Parés, pagesos del lloc

de Rodos del bisbat de Vich, los quals accepten assí de bon grat la dita fermanta i carrec de aquella convenen i en bona fe prometen que ensemps ha dit llur principal i sens ell e in solidum seran tinguts i obligats a les coses per dit llur principal pactades i promeses e així tan principal com fermante prometen no firmar de dret sota pena de cinquanta sous moneda barcelonesa la qual pena tantes vegades sia comesa quantes en assó será contrafeta la qual pena pagada o no graciosament remesa no res menys romanga lo present acte i capitulació en sa força i valor e per atenre i cumplir tenir i servar totes les demunt dites coses tant principal com fermants ne obliguen als dits sindics i universitat de Castellbisbal tots i sengles bens llurs i de quiscu de ells in solidum mobles e immobles haguts i per haver amb les renunciacions del benefici de noves constitucions cedidores i divididores actions epistola de di no Adira i consuetut de lars. parlant de dos o moltes in solidum se obligan a les dites fermances de son grat i certa ciencia renuncia la llei que diu que primer sia convingut lo principal que la fermança i al altre que diu que llevat lo principal sia lliurat lo accessori i tots tan principal com fermants amb tot altre dret i llei que en açó valer los pugui e a llur propi fos ab summissió del fur de la Real Audiencia i del magn. Regent la vegaria de Barcelona de qualsevol altre jutge o cort tant eclesiastica com secular amb poder de variar una i moltes voltes e per ço ne fan i fermen escriptura de teres en lo ordre dels terços de la cort de dit magn. Regent la vegueria de Barcelona per la qual tots ne obliguen tant lo principal com les fermances llurs persones i bens i de quiscú d'ells in solidum mobles e immobles haguts i per haver e perqué son absents de dita veguería de Barcelona fermen procura als notaris i escrivants de dita cort presents i esdevenidors i a quiscú d'ells i altres encarregats absents per a que per ells i en nom llur persones i bens i de quiscú d'ells in solidum com está dit prometen tenir per ferm i agradable tot lo que per dits procuradors llurs será fet i no revocar-ho sots obligació de tots llurs bens i amb juament llargament.

«*Et ideo nos dictae partes laudantes, etc. jurantes, etc.*

«Testimonis de la firma dels dits Pere Pedrol, Antich Albareda, síndics, i Jaume Rubió principal que firmaren i juraren en dit dia y any en la esmentada vila de Martorell son Pere Casius, ferrer; Benet Sastre, pagès, i Sebastiá Llopart, Batlle de la dita vila de Martorell.

«Testimonis de la firma dels esmentats Miquel Oriol, Jaume Sauleda ats Arpelaguer, fide jussurum, que firmaren i juraren en dita Vila de Martorell el dia 25 del mes de abril del any esmentat 1610, son Pere Joan Viladoms, pagès de la dita vila de Martorell, Miquel Albareda, pagès de Pallejà i Benet Campelles, pagès del Papiol del terme de Canals».

«Testimonis de la firma dels dits Jaume Rovira i Joan Parés que firmaren i juraren en la vila de Moyá el diumenge dia 29 del mes de maig del any de la nativitat del Senyor de 1611, son Salvador Gros, treballador de la fusta de la parroquia de Sant Vicens de Calders, bisbat de Vic, y Francesc Puigol, treballador de la fusta de la parroquia de Santa Maria de Badalona, del bisbat de Barcelona, y l'honorable y discret Montserrat Riera, notari

públic de dita vila de Moià qui in his vice et nomine ac tamquam substituto Petri Vicens notari infrs. públic pnt interfuit».

«In quorum fidem et testimonium ego Petrus Ildephonsus Quadrabadal autoritate Regia notarius publicus villae Martorelli Dioc. Barc. Regensgi. scribaniam publicam dictae villae pro exma. ... pro Rdo. Rectore de parrochialis dictae villae domino ... scribaniam qui huiusmodi ...certificatio apud honorabilis et discretus Petrus Vicens quod eadem autoritate not. publicum dictae villae ... instantia Jacobi St auginia syndici termini Castriepiscopalis, die vigesima secunda mensis octobris anno a nativitate Domini milesimo sexcentesimo decimo septimis...».[8]

Com es pot suposar, la sorpresa davant aquesta extraordinària descoberta fou molt gran. Tornant a consultar el llibre de Cèsar Martinell, sobretot en la llarga bibliografia que esmenta, vaig fer especial atenció en la llista de tots els arxius parroquials que havia visitat i consultat i no hi ha el de Castellbisbal!

Aleshores és lògic que, desconeixent l'arxiu, no conegués el document-contracte que vaig tenir la sort de trobar i que, a més de tota classe de detalls i garanties d'autenticitat, és posterior al que ell cita.

Si encara fos poc, el meticulós Rector Agustí Fages, tan aimant de fets i dades, ens diu: «Lo Altar Major se féu en 1610».[9] Exacte l'any en què és fet el «nostre» nou document! Per arrodonir la qüestió i no fer afirmacions gratuïtes, cal cercar la documentació que avali si, efectivament, el retaule fou construït pel mestre Rubió. Sortosament s'ha preservat.

Així, per exemple, es conserva l'àpoca en què l'escultor Jaume Rubió reconeix que ha rebut 30 lliures d'Antic Albareda que, com a Batlle de Castellbisbal, li fa «per a construir i fabricar» el retaule castellbisbalenc.[10] Aquest rebut es signava a Moià el dia 2 de juliol de 1618.

Joan Bosch i Ballbona, que ha estudiat a fons *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*, afirma que «el dia 1 d'abril de 1609, el Consell de la vila rebia la llicència del segrestador del senyoriu del terme, la baronia de Castellví de Rosanes, don Guerau de Guardiola, per empenyorar-se 200 lliures per mitjà de la venda d'un censal per finançar l'empresa».

«El 6 d'abril de 1619, abans de fer els pactes amb l'escultor, la vila nomenava dos jurats i els conferia el dret a vendre un censal per la suma estipulada a raó de 20.000 sous per cada 1.000».[11]

«El mateix dia 6 d'abril —segueix dient J. Bosch— el consell de la vila de Castellbisbal, davant dos significats testimonis, Pedro Arnandes y Mendossa, del regne de Castella, i Jacinto Posses, imaginaire del lloc de Sant Hipòlit de Voltregà, establia un pacte amb Jaume Rubió segons el qual

[8] A. Parr. Cb., *Història vària*, lligall, folis solts.
[9] A. Parr. Cb., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.
[10] A. Parr. Cb., *Història vària*, lligall, foli solt.
[11] J. Bosch i Ballbona, *Els tallers d'escultura al Bages del segle XVII*. Obra Cultural, Caixa de Manresa 1990, pàg. 164.

aquest es comprometia a realitzar el retaule major de sant Vicenç de la parròquia de Castellbisbal...».[12]

Però, per què aquesta lentitud? És a dir, com és que el contracte, fet el 1610 i ratificat a Moià l'any següent, no fou enllestit davant el notari martorellenc Pere-Alfons Quadrabadal fins el 26 d'octubre de 1617? I, per què encara es va tardar un any i mig a signar el contracte?

Només hi trobo aquesta explicació gràcies a la informació que ofereix també J. Bosch: el mestre Jaume Rubió havia estat treballant anteriorment en els retaules majors de Cervera (acabat el 1604) –amb la col·laboració de Claudi Perret–, Berga, Sant Pere de Ripoll –amb la col·laboració del seu pare– (1605), Rubí, al retaule del Roser d'Esparraguera (1612) i al del Roser de Castelladrall (1615), en el cadiram del cor de la Seu de Manresa (1614), etc.[13]

Això fa creure que, malgrat el compromís de fer el de Castellbisbal en el temps acordat, ocupat com estava en les darreres obres esmentades, possiblement aquests treballs s'haurien perllongat més del compte i, per tant, el nostre retaule no es va poder començar fins força més tard del previst inicialment.

També cal tenir present que les males anyades que havia patit la població fessin prou difícil emprendre una obra tan important i de tan alt preu, encara que fou una mica més barat que el que s'havia fet a Martorell. Recordem encara que a la segona dècada del 1600, que és quan es decideix construir el retaule, la població comptava només amb 26 focs, amb una població aproximada de 156 habitants.

Aleshores, què cal pensar? És gràcies a J. Bosch que sabem el que segueix: «Claudi Perret feia pactes amb el fuster Joan Estrada perquè un cop es convoqués el contracte de l'obra del retaule major de Castellbisbal ambdós s'hi presentessin com a associats i es repartissin guanys i despeses del projecte. Aquesta referència va ser interpretada amb precipitació per Cèsar Martinell que de seguida va atribuir als citats mestres la factura d'aquell retaule».[14]

Així, Martinell tindria raó quan afirma que el dit retaule «es convingueren a fer-lo» el bon escultor cerveri Claudi Perret i el fuster Joan Estrada. Es basa, sens dubte, en l'acord signat per ambdós el dia 7 de març de 1609.

Però per algun motiu desconegut, Perret no el va fer. Aleshores, onze mesos després del primer contracte, es féu aquest segon, el definitiu, del qual he fet la transcripció literal. Uns anys després, quan el mestre Jaume Rubió ja havia començat el retaule castellbisbalenc, mor Perret el 1621.

Els Rubió –explica J. Bosch– foren una família d'escultors, originaris de Moià, ben importants des dels inicis del segle XVII. Hi ha dades entorn d'un tal Francesc Rubió, que treballà a Cervera, Manresa, etc., mort després de 1612. El seu fill fou Jaume Rubió –el millor dels Rubió– el nostre

[12] J. Bosch i Ballbona, o.c. pàg. 89.
[13] J. Bosch i Ballbona, pàgs. 87-89.
[14] J. Bosch i Ballbona, pàg. 89.

artista «arquitecte e imaginaire», mort vers el 1626, el qual seria pare de Jacint, escultor arrelat a Manresa que, al seu torn, fou el pare de sis fills, entre els quals hi hagué algun bon continuador de la vena artística familiar.

Descripció del retaule

Val a dir que per fer-la, em recolzo en alguns aspectes en el bon treball presentat el 1989 per Maria Cascales i Triginé, estudiant de la Universitat Autònoma de Bellaterra.[15]

Era un retaule del primer barroc encara renaixentista realitzat, segons Cascales, entre 1609 i 1620. En realitat les dates foren, com hem vist, més tardanes. Així podem suposar que la construcció del retaule s'iniciaria, possiblement, l'any 1620. Les seves mides, aproximadament, eren d'uns 9 metres i mig d'alçada per 8 metres d'amplària, ocupant la major part del presbiteri i adaptant-se a la forma còncava de l'absis. Cal tenir present que la nau té uns dotze metres d'alçada.

El sostenien quatre feixucs atlants de pedra, possiblement sense policromar. La predel·la o primera franja esculturada –i d'esquerra a dreta– representava quatre escenes de la Passió: l'oració de l'hort de Getsemani, la coronació d'espines, Jesús portant la creu (es salvà de la seva destrucció i actualment és en una capella lateral de l'església parroquial) i l'assotament. Per una porta es podia passar al darrera del retaule, on originalment hi havia la sagristia, i arribar al centre del retaule on hi havia la imatge del sant Patró.

La segona franja –sempre d'esquerra a dreta– contenia dues imatges, una sobre l'altra, que podrien ser de dos evangelistes i flanquejades per columnes. Després hi havia una escena en alt relleu del martiri del sant (li adjudico el n. 5).

L'espai central era ocupat pel magnific i monumental Sagrari. En efecte, cal dir que el seu conjunt superava el metre i mig d'alçada i, per tant, era una mica més alt que els alts relleus que tenia a banda i banda. La part interior de les portes exteriors (que podien restar sempre obertes) estava decorada amb quatre àngels a cada costat. Sota, i al bell mig, una imatge del Crist jacent. Dos altres àngels amb instruments musicals vorejaven una galeria de columnes que envoltaven la porta pròpiament del sagrari; en aquesta porta hi havia dos caps d'angelets. A la part superior hi havia un frontó i, dalt de tot, un ric templet en el qual s'alternaven columnes dobles i imatges d'àngels (?). Una cúpula culminava el magne tabernacle, tot ell recobert d'una fina capa d'or, com ho era també el seu interior. Per tot això l'admiració que produïa era unànime.

A la dreta de la segona franja hi havia un altre alt relleu del martiri del sant Patró (n. 6). I a l'extrem dret dues imatges més, superposades, amb dos evangelistes (?).

La tercera franja s'inicia amb una imatge de tamany mitjà de sant

[15] M. Cascales i Triginé, *El retaule barroc de Castellbisbal*. Treball Universitat Bellaterra, 1989.

Retaule de Castellbisbal. Fotografia de l'Any 1918.

FONS SALVANY (BNC)

Esteve, també diaca, que es salvà el 1936. Sobre d'ell un bust potser de sant Pau. Segueix un altre plafó esculturat, amb escena del martiri del sant (n. 3).

Al mig del retaule i sobre el sagrari, hi havia la imatge de sant Vicenç dins una fornícula en forma de petxina, flanquejada de columnes. El seu tamany era també més gran que el de les altres i centrava bé l'atenció dels fidels. Era representat, com a diaca que era, vestit amb la dalmàtica, amb l'evangeli a la seva mà esquerra i la palma del martiri a la mà dreta, tapant parcialment una mola de molí (vegeu lletra A).

A continuació l'alt relleu del martiri del patró (n. 4). I a l'extrem dret, la imatge de sant Llorenç, avui encara existent; sobre d'ell, un bust amb sant Pere. Val a dir que els dos diaques dels extrems són emmarcats amb columnes.

La quarta franja, ja més estreta, s'inicia amb un plafó on hi ha escrita la xifra «17», que es completa amb un plafó simètric on hi ha el «12», és a dir «1712», any en què es daurà la meitat del retaule. A sobre el plafó amb el número 17 dos angelets envoltaven l'anagrama de «Jesús». El seguia un alt relleu amb una escena del martiri (n. 2).

Al mig i sobre la imatge central del sant diaca, en una fornícula empetxinada i flanquejada de columnes, hi havia una imatge de la Immaculada Concepció. La imatge, salvada el 1936 gràcies a la decidida intervenció de l'Elies Arís, restaurada el gener de 1998 en commemorar-se els 400 anys del temple. Als seus peus hi havia dues figures, no d'àngels, ajagudes amb un llibre a les mans. Al costat, un alt relleu amb escena del martiri del sant patró (n. 1). Al seu costat, dos àngels envolten l'anagrama de «Maria».

La cinquena –i darrera– franja és centrada amb una imatge de Jesús crucificat, situada sobre la imatge de la Purissima. El Sant Crist està flanquejat per dues imatges: la de sant Joan evangelista i la de la Verge Maria (ambdues imatges avui encara existents; ja en parlaré). Sobre el pal travesser de la creu apareixen, pintats, el sol i la lluna.

Cal explicar, ara, *les escenes* dels plafons que descriuen els sofriments de sant Vicenç. Abans les he numerat per seguir millor el procés del seu martiri.

N. 1: *Sant Vicenç predicant.* El sant diaca està situat sobre una tarima, amb els braços oberts, davant d'onze deixebles, els uns asseguts en uns bancs, d'altres

drets, que l'escolten amb atenció. Bona part d'aquest plafó es conserva, encara avui, al Museu de Terrassa.

N. 2: *Sant Vicenç al tribunal.* El seu jutge resta assegut i, davant d'ell, Vicenç, tres guàrdies i un altre personatge que sembla que li agafa el braç. És l'inici de tot el que seguirà.

N. 3: *Sant Vicenç assotat.* L'escena té més verticalitat perquè representa el sant lligat a una columna. Els botxins li agafen les mans i els peus, mentre és fuetejat. En l'angle superior dret, el jutge l'assenyala amb la mà. Al costat de l'escena, un soldat romà vigila.

N. 4: *Sant Vicenç a la graella.* La imatge recorda la llegenda de sant Llorenç. Vicenç està assegut sobre els ferros roents, amb un posat tranquil. Un botxí l'està punxant i un altre li tira sal a les ferides. El sant resta indemne sobre unes vigoroses flames. És, doncs, la representació del primer miracle.

N. 5: *Sant Vicenç és llançat al mar.* L'escena ens el fa veure quan el llancen des d'una embarcació al mar embravit. A més, els quatre botxins li han lligat una pedra de molí al coll. El sant manté el rostre tranquil i les mans en actitud de pregar. És, també, un nou miracle del sant diaca.

N. 6: *Sant Vicenç és crucificat.* Des de l'angle superior dret, el jutge assenyala el màrtir clavat en una creu de sant Andreu (crux decussata), la forma més ignominiosa de matar els reus. Cinc botxins fan el seu fet, mentre Vicenç resta serè. Sota els seus peus comencen a brollar unes flors, símbol de la puresa dels seus sentiments.

La tradició assegura que, després d'aquest darrer suplici, el sant diaca va pujar a cel per rebre la corona del martiri. (A l'Apèndix VIII hom pot trobar molta més informació i dades sobre la vida, mort i popularitat de sant Vicenç.)

Explicat, em sembla que de manera suficient, el retaule, mirem ara més dades que fan referència al tema d'aquest capítol.

Un segle després del seu acabament, allà per l'any 1728, el bisbe hagué d'intervenir tot recordant el manteniment de la llàntia del Santíssim, bo i animant els responsables a fer tot el que calgui per a assolir-ho.[15] Per fer més segur i ferm aquest costum, cap el 1800 s'acordà fer un conveni pel qual s'obligaren a contribuir amb mitja quarta d'oli les principals masies del poble.

Per una nova Visita Pastoral, endevinem que el 1736 hi hagué un petit conflicte entorn del retaule. Algun parroquià —no en sé el per què— va col·locar un bonet i un cartell sobre la imatge de Sant Vicenç! Tot seguit el bisbe Felipe de Aguado y Requejo ordenà: «...que desde luego fassen borrar lo bonete y letrero que se troba en lo retaula del Altar Major sobre la imatge de St. Vicens respecte de estar allí indecen tals cosas y perque quede la memoria se notara en lo llibre de la Obra lo que expressa dit

[15] A.D.B. *V.P.*, vol 74, foli 437.

letrero».[17] Quina llàstima que s'hagi perdut —*el letrero*— ja que, per més que vaig cercar, no el vaig trobar.

Cal tenir ben present, com ja s'explica en altres capítols, que el segle XVII va estar ple de problemes, conflictes i violències diverses: des del començ de segle les males anyades foren freqüents, en especial la gran sequedat del 1639, les arbitrarietats del rei Felip IV, des de 1626, els allotjaments dels exèrcits hispànics que provocaren la revolta dels catalans i la Guerra dels Segadors que afectà directament el nostre poble (gener 1640), la batalla de Montjuïc, el Tractat dels Pirineus, les plagues de llagostes dels anys 1686-1688, la Revolta dels barretines el 1687, la guerra amb França i els saqueigs de la parròquia, etc.

I com és natural, tot plegat va incidir molt negativament en la necessària estabilitat i les possibilitats monetàries d'una reduïda localitat.

Una prova de l'escassetat de mitjans econòmics de la població és que, acabat el retaule, no es va daurar, com demanava l'obra, fins gairebé un segle més tard, i encara només la meitat. En efecte, un rector ja esmentat, mossèn Agustí Fages, va escriure: «Se daurá la meitat (del retaule de l'Altar Major) en 1712».[18] Cercant més dades sobre el fet no he trobat sinó la nota on es reconeix que «sols se ha pogut pagar noranta sinch lliuras dels axaus donarem als Dauradors de Martorell y de Sabadell, que dits guanyaven quan se encantà en esta Plasa lo daurar lo Retaula Major de esta Iglesia...».[19]

I el mateix rector afegeix: «se concluí y adorná en 1766».[20] Examinats de nou els llibres de comptes de l'època, vaig tenir més sort: podem conèixer, fil per randa, totes les despeses per a dur a terme l'obra. Ara només ofereixo el:

«Resumen dels comptas de la Obra de la Yglesia del any 1766: Lo gastat en dit any, com consta en la tras plana suma 732 lliuras, 1 sou, 3 diners.

»Lo entrat y existent son 322 lliuras, 3 sous, 5 diners.

»Queda alcansada la Obra de dita Yglesia en 409 lliuras, 3 sous, 5 diners. Las quals 409 lliuras, 17 sous y 10 diners en que queda alcansada la obra de la present parroquial Yglesia de Castellbisbal he satisfet lo infrascrit Rector, y las condono a dita obra a honra de Déu Nostre Senyor y del glorios Patró St.Vicens (advertit que he esperat quasi tot lo any 1667 per veurer si podia replegar alguna mes charitat per ajuda de cost y no sent pogue replegar mes y per a que constia firmo Lo Sr.Agustí Fages, Pbre y Rector de Castellbisbal».[21]

«Fas nota lo Dr. Agustí Fages, Rector de Castellbisbal que en lo dia 22 de Janer de 1767 se feu la festa del glorios Patró St. Vicens ab particular solemnitat en accio de gracias de haverse acabat de daurar lo retaule

[17] A.D.B. *V.P.*, vol. 76, foli 341.

[18] A. Parr. Cb., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.

[19] A. Parr. Cb., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 148, NdA, «axaus» = ensaus o eixau: prima o remuneració que es dóna al més dient d'una subhasta, «encantà» = vendre a l'encant (castellà: subasta).

[20] A. Parr. Cb., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1.

[21] A. Parr. Cb., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 169.

major, y adornat lo presbiteri y altar; assistiren onse sacerdots, hi hague la Musica de Tarrassa, assistens al Altar, mestre de ceremonias y predica».[22]

Passant una mica de pressa els primers anys del segle XIX, arribem al 1817, en què s'ordenà que «es daurés per dintre el sagrari de l'Altar Major».[23] Un altra passa de gegant i ja som al dia 7 de juliol de 1859, dia en què es feu una nova Visita Pastoral. Després de descriure ràpidament la població, església, rectoria, etc., s'afegeix una nota ben interessant, que transcric en la grafia actual:

«És digna de lloança la pietat dels fidels que es manifesta posant als altars imatges i altres adornaments, però no s'ha de perdre de vista el bon gust i l'ordre arquitectònic. Per això ordenem que es tregui de l'Altar de Sant Vicenç (o altar major) l'aparador amb una imatge de la Verge Maria perquè tapa, en gran part, la imatge del Sant titular i fa lleig al bon ordre de l'altar. Igualment manem —diu el bisbe— que es treguin dels altres altars els sants, estampes i d'altres coses que hi hagin afegit o sobreposat».[24]

Molt poc després, mossèn Joan Albareda feia unes millores en el retaule posant de manifest l'interès i atenció envers el temple parroquial. Consistiren a fer daurar la imatge de Sant Vicenç, millorar l'urna on estava col·locat, també fent-la daurar, fer una peana o base per al sant, etc. Tot plegat, i amb data 9 de juliol de 1863, costà *«1.432 reales de vellon»*.[25] I afegeix el mateix rector:

«En lo any 1864, se feu lo camarí del Patró St. Vicens; antes tenia que encendras per davant, per estar colocat lo Sant de igual manera que St. Esteva y St. Llorens. Se restaurá la Imatje, mudantli la testa y dorant lo ropatxa ab or fi, que junt ab lo treball del fusté, lo seu valor fou la cantitat de 1.674 r.V. lo que noto per coneixement dels meus sacerdots. Castellbisbal, 29 de janer de 1864»,[26] és a dir, amb motiu de la Festa Major, que s'escau el 22 de gener.

Encara és del record personal d'alguns avis del poble que, estant el retaule tot ell daurat d'or —com acabem de llegir— no era estrany que es presentessin ofertes al Rector d'alguns empresaris que es comprometien a neteiar de franc el retaule per quedar-se ells l'or que cauria en fer la neteja i pagar al Rector una bona quantitat de diners.

M'he extés força detalladament en qui el féu, com es construí, quan es daurà etc. Ho he fet perquè, sens dubte, era una autèntica obra d'art. Els més grans de la població encara recorden, amb raonada satisfacció, el goig que feia i la bellesa que el seu autor li havia sabut deixar.

Els més joves només en podrem gaudir fotogràficament, gràcies a l'encert que tingué un bon afeccionat martorellenc d'aquest nou art: el metge i cirurgià Josep Salvany i Blanch el qual, amb una complicada maquina de plaques, s'arribà un bon dia de l'any 1918 a la Parròquia que

[22] A. Parr. Cs., *Llibre de las Administracions 1705*, foli 1 vª.
[23] A.D.B. *V.P.*, vol. 89, foli 213.
[24] A.D.B. *V.P.*, vol. 93 ter, 1858-1877, pàgs. 84-85.
[25] A. Parr. Cs., *Rebuts 1800-1935*, lligall, foli solt.
[26] A. Parr. Cs., *Obra i Administracions 1802-1899*, foli 180 vª.

hostatjava el magnífic retaule i el monumental sagrari i en servà memòria fotogràfica.

Ara caldrà parlar de com va desaparèixer el retaule. I és amb tristesa que caldrà fer esment d'alguns fets esdevinguts l'estiu d'aquell dissortat 1936. No només es va perdre el retaule, sinó que va esclatar una autèntica tragèdia d'incalculables conseqüències: l'anomenada «guerra incivil», per la qual va haver-hi tanta destrucció i mort arreu. Déu ens en guard!

Destrucció del retaule, el 1936

Segons un testimoni dels fets, el dia 21 de juliol de 1936, al vespre, arribà un grup «format per tres o quatre homes i a la primera ambaixada digueren que venien a volar l'Església Parroquial, com aquell qui no diu res».

«Va resultar que el qui semblava el capitost de l'esmentat grup havia fet de mosso de pagès aquí al poble. Reconegut per un dels qui feien torn de guàrdia a la Casa de la Vila, aquest li féu veure el perill que el que es proposaven representava per als veïns especialment, i a la fi aconseguiren convèncer-los».

«I marxaren amenaçant que tornarien a venir qualsevol dia i que si, com a mínim, no havien cremat al mig de l'edifici tot el que hi havia a dins, que era el que havien fet a Rubí, que no hi valdrien les excuses. Els qui varen rebre aquesta amenaça s'acuitaren a convocar el ple del Comitè per a l'endemà al vespre». Aquest Comitè era integrat per la Junta del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya i la del Sindicat Agrícola de Rabassaires, amb un total de vint-i-set persones.

«Quan es reuniren ja tothom sabia de què s'havia de tractar, car pel poble corrien tota mena de rumors sobre aquest tema, derivats de la visita del dia anterior. Aquest fet influí moltíssim en la solució que a tot plegat es va donar, ja que, abans d'arribar a la reunió, ja eren molts els qui havien estat pensant com es podria solucionar, que no és el mateix que presentar-s'hi amb el cap en blanc».

«No cal dir que la proposta que fou acceptada unànimament fou la presentada per set o vuit persones que prèviament s'havien posat d'acord i que deien que no havien d'admetre que es cremés res dins l'església i que tampoc no hi podia haver ningú que fos directament responsable del fet. De manera que proposaven que havien de passar casa per casa i convidar la gent a presentar-se a la plaça, tot informant-los que es passaria llista. També caldria obligar a presentar-se amb camió a tots els qui en tinguessin, avisar els dos mestres d'obres que hi anessin a dirigir el desmantellament del famós retaule de l'altar major per tal que no hi haguessin desgràcies, i carregar tot allò que s'hagués de cremar als camions i portar-ho als Fangars per cremar-ho, gairebé a un quilòmetre del poble.

«Quan tothom es va haver presentat, es procurà fer entendre a la gent que en aquells moments no hi havia cap altra sortida possible que el que s'anava a fer. I es començà l'operació enmig d'un silenci impressionant».[27]

[27] Modest Rias, *Castellbisbal 1900-1940*, Castellbisbal 1983, pàg.89.

Un dels mestres d'obres esmentats m'explicava que darrera mateix d'on hi havia la Mare de Déu del retaule, pintada a la paret hi havia una inscripció que deia: «*Feti Ecclesia, 1595*»; segurament, opinava, que devia ser l'any que acabaren la teulada i les voltes.

També es destruí un gran Sant Crist («era una cosa extraordinària per l'expressió que tenia» dirà mossèn Joan) molt estimat pels parroquians, i tots els altars, essent els de més valor artístic el de la Mare de Déu del Roser i el de Sant Sebastià. «Quedà només la fàbrica de l'església amb les parets nues i les ferides al lloc on eren els altars».[26]

«Quan ja no podien destrossar res més, subhastaren els mobles i tots els utensilis de la llar de mossèn Lluís, a dintre mateix de les parets del temple...».[27]

I és, novament, en Torras i Escayol qui, passats molts anys i recordant amb enyorança l'antic retaule castellbisbalenc, expressava la seva raonada opinió: «...unes flames llastimosament equivocades van extingir tot aquell valuós patrimoni dels avantpassats, reduint-lo a cendres. Potser no érem mereixedors de posseir-lo».[28]

Encara que s'escapa una mica del tema d'aquest capítol, penso que no es pot ni cal silenciar un fet, conegut per alguns i desconegut segurament pels més joves, que fa llum sobre com anaven les coses aquells dies de l'estiu del 1936.

Seguint una recomanació que aconsellava incautar-se de l'edifici a fi d'evitar que fos més profanat o fins i tot enrunat, el temple parroquial, ara buit i sense res del que fins feia tan poc havia hostatjat, va esdevenir el magatzem de la Unió de Rabassaires.

El nou Comitè, en acostar-se la Festa Major d'Estiu, decidí contractar una companyia de vodevil de l'Avinguda del Paral·lel perquè representés l'obra que aleshores triomfava en certs ambients de Barcelona: *La reina ha relliscat*. I per si era poc, determinà fer servir el presbiteri del temple com a escenari! «gairebé obligant el poble a assistir-hi sota l'amenaça de ser titllats de feixistes els qui no hi anessin».[29]

No cal dir el disgust dels qui més estimaven l'Església i el ja prou expoliat temple castellbisbalenc. I com que en un altre lloc ja s'explicarà més ampliament què va passar en dita parroquial, faig punt i seguit.

I ja que he fet aquesta primera digressió, permeteu-me'n una segona que descriu l'ambient que es respirava aleshores. Potser siguin encara poc conegudes les campanyes de premsa que acompanyaren l'onada anticlerical d'aquells mesos. Un dels reportatges sensacionalistes —entre molts d'altres de semblants— els publicava la revista terrassenca *Vida Nueva*. A propòsit d'un d'aquests articles Xavier Marcet, en una conferència sobre la guerra civil a Terrassa, deia que «relata la troballa d'esquelets de nens a l'església de Castellbisbal, en la mateixa línia del tòpic popular que man-

[26] J. Cot i Rovira, *Apunts de vàries coses de la Parròquia*, pàg. 3.
[27] Elias Arís, Escrits manuscrits inèdits.
[28] J. Torras i Escayol, *Del meu poble...*, pàg. 12.
[29] J. Cot i Rovira, *Apunts...*, pàg. 3.

tenia la convicció d'una vida escandalosa a l'interior dels convents». Esperonat per la cita, vaig tenir gran interès a conèixer la totalitat de l'escrit esmentat. El seu to sectari i difamador és tan evident, tan groller, que possiblement no es mereix ni un comentari. L'article es titulava:

ECOS DE LA COMARCA Desde Castellbisbal
«Hallazgo macabro»

«En la iglesia de esta localidad, incautada por las organizaciones obreras, se están llevando a cabo algunas obras de reparación, al objeto de que la nave principal, pueda servir, cuanto antes, para instituciones populares.

»En uno de los incontables trabajos que se vienen realizando en el interior, se descubrió una fosa, la cual según la leyenda debía de contener los restos de un cura del pueblo. Esta tumba fué encontrada vacía, cosa que llamó poderosamente la atención. Prosiguiendo las excavaciones, a cosa de un metro o así se encontraron entre la tierra huesos de seres humanos, destacando en su mayoria los de criaturas de corta edad.

»Es algo que merece destacarse por la importancia que entraña. Es indudable, que los restos de estas criaturas, deberán entrañar uno de los bárbaros crímenes que la gente ensotanada cometía bajo el signo de la religión.

»Pero por fin la justicia ha triunfado por encima de todos los bárbaros, trabajadores de Castellbisbal y un nuevo horizonte más justo y equitativo se cierne sobre nuestra vida. ¡Adelante, pues!».[32]

Evidentment cal superar la sorpresa, l'enuig i la indignació davant d'acusacions absolutament calumnioses que haurien de fer caure la cara de vergonya als qui les propagaven i que no podien convèncer sinó només els qui volien empassar-se aquestes absurdes «pedres de molí»; si, doncs, no n'hem de fer ni mica de cas ni esforçar-nos a discutir-ho, més ens valdrà, en canvi, retornar a la qüestió del retaule.

El que conservem del retaule

Deixem passar aquells malaurats mesos i situem-nos a l'any 1939. És molt interessant el text que transcric perquè explica clarament unes iniciatives terrassenques encaminades a «salvar tot el retaule» però que malauradament no van reeixir.

Així, el 14 de novembre de 1939, Salvador Cardús i Florensa, secretari del Museu Municipal «Soler i Palet» de Terrassa, escrivia al nou rector de Castellbisbal i, entre d'altres coses, li deia:

«..no dudamos que obran en su poder las imágenes y los cuadros, así como la bandera del somatén, que recogimos en ese pueblo durante el dominio rojo. Es poco lo que pudimos recoger, ya que hicimos tres viajes

[32] *Vida Nueva* (C.N.T. A.I.T.) Organo de la Federación Local de Sindicatos únicos de Tarrasa. nº10, pàg. 2; 6 Octubre de 1936.

La Verge Maria

Sant Vicenç predicant
(Museu de Terrassa)

Sant Joan Evangelista

Sant Esteve

Purissima

Sant Llorenç

Jesús cau en el camí cap al calvari
(Parròquia de Castellbisbal)

Fragments conservats del retaule.

con un camión con el intento de salvar la totalidad del altar mayor, pero siempre nos encontramos con el criterio cerrado de la destrucción. Solo uno de los días pudimos recoger las mencionadas imágenes, los cuadros, la bandera y dos fragmentos del retablo, por haber encontrado un individuo menos déspota...».[33]

En efecte, es pogueren recuperar tres imatges de talla daurades i d'estil —la Puríssima, Sant Esteve i Sant Llorenç— i un petit fragment de la predel·la del magnific i colossal retaule, una joia en tots sentits, que ocupava tot l'absis del presbiteri. Es guardaren, provisionalment, a la sagristia.

El rector abans esmentat mossèn Joan Cot explicava: «...Al destruir l'altar, els sabiassos del Comitè no cremaren aquestes imatges pensant-se que eren d'or massís i que farien una fortuna. Sortosament, un bon senyor de Terrassa els va donar entenent de que ho entreguessin al Museu d'aquella ciutat; com així ho feren, i d'allà les recollirem acabada la guerra».[34]

Es penjaren dos quadres, primerament, en el desolat presbiteri. Més tard, es situaren a la Capella del Santíssim. Posteriors reformes van fer possible que les tres imatges esmentades fossin novament col·locades en el despullat presbiteri de l'església parroquial. Quatre atlants de pedra que havien sostingut el retaule foren situats en el restaurat portal de l'església.

Per cert, el qui féu dit portal (l'Elies, de *cal Rajoler*) m'havia dit que el féu tal com es veu avui amb el propòsit exprés de recordar —i no imitar— el que hi havia abans de la guerra.

Un fragment de la predel·la fou conservat molts anys a la Rectoria. I al Museu Vallparadís, avui Museu de Terrassa, el qui subscriu ja va veure fa un grapat d'anys un fragment de l'antic retaule: correspon a bona part del plafó esculturat on apareix sant Vicenç predicant.

Durant la Festa Major de Sant Vicenç del 1996, en una Exposició es van mostrar, a més de l'esmentat plafó esculturat, dues imatges més, que es creien destruïdes, dipositades al magatzem (!) del mateix Museu esmentat i que són les dues que flanquejaven el Sant Crist que hi havia al cimal del retaule: la de sant Joan evangelista i la de Maria, la mare de Jesús.

Val a dir que el fragment del retaule i les dues imatges esmentades encara no han retornat al seu lloc d'origen.

[33] A. Parr. Ca., Carpeta *Correspondència*.
[34] J. Cot i Rovira, *Apunts...*, pàg. 25.